

Geliş Tarihi:
07.04.2022
Kabul Tarihi:
26.08.2022
Yayımlanma Tarihi:
25.10.2022

Kaynakça Gösterimi: Unutulmaz, K. O. (2022). Suriyelilerin uyumunda bugün ve yarın: Toplumsal algıların dönüşümü ve yönetimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21(Özel Sayı), 01-23. doi:10.46928/iticusbe.1100192

SURİYELİLERİN UYUMUNDA BUGÜN VE YARIN: TOPLUMSAL ALGILARIN DÖNÜŞÜMÜ VE YÖNETİMİ

Araştırma

K. Onur Unutulmaz

Sorumlu Yazar (Correspondence)

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

onur.unutulmaz@asbu.edu.tr

K. Onur Unutulmaz lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Sosyoloji bölümlerinde tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini ise Koç Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler (MA) ve Oxford Üniversitesi'nde Göç Çalışmaları (MPhil) yüksek lisans programlarında tamamlayan Unutulmaz doktora derecesini de yine Oxford Üniversitesi'nde Antropoloji doktora programında tamamlamıştır.

SURİYELİLERİN UYUMUNDA BUGÜN VE YARIN: TOPLUMSAL ALGILARIN DÖNÜŞÜMÜ VE YÖNETİMİ

Kadir Onur Unutulmaz
onur.unutulmaz@asbu.edu.tr

Özet

Amaç: Bu çalışma Türk toplumunda Suriyelilere yönelik algıları analiz ederek öncelikle Suriyelilerin uyumu konusunda mevcut durumu ortaya koymayı, ardından toplumsal algılar ile uyum süreçleri arasındaki ilişkiyi analiz ederek, gelecekle ilgili öngörüler üzerinden önerilerde bulunmayı hedeflemektedir.

Yöntem: Araştırma Suriyeliler Barometresi (SB) araştırmaları kapsamında toplanan nicel ve nitel verileri analiz etmektedir. Periyodik olarak tekrarlanan bir araştırma olan SB kapsamında nicel veriler ulusal ölçekte temsil kabiliyeti olan geniş kapsamlı bir örneklem üzerinde uygulanan kamuoyu anketlerinden; nitel veriler ise Odak Grup Görüşmelerinden elde edilmiştir. Bu çalışmanın temelini oluşturan nitel veriler MAXQDA yazılımı ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Suriyeli mülteciler 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gelmeye başlamış ve sürecin ilk yıllarında hem devlet hem de toplum tarafından Türkiye'deki varlıklarının 'geçici' olması beklenmişse de bugün Türk toplumunun büyük bir çoğunluğu Suriyelilerin ülkede kalıcı olacaklarını düşünmektedir. Bu bağlamda sürecin ilk yıllarında gündemde olmayan 'uyum' konusu önem kazanmıştır. Ayrıca, yine ilk yıllarda Suriyelilere yönelik baskın olan 'mağdur' algısı sürecin uzaması ve sayıların artmasıyla yerini olumsuz nitelermeler ile Türkiye'ye zarar veren ve gelecekte daha çok verecek olan 'güvenlik tehdidi' algısına bırakmıştır. Türk toplumu Suriyelileri ağırlıklı olarak 'içine kapanık', 'muhafazakâr' ve 'uyum niyet ve gayreti olmayan' bir topluluk olarak algılamaktadır. Ek olarak, Türk toplumunda Suriyelilerle güven ve uyum içerisinde bir ortak yaşam ihtimali çok güçlü görülmemektedir. Son olarak, yükselmekte olan ayrımcı dil ve güvenikleştirme ortamı Suriyelilerin uyumunu bugün zorlaştırmaktayken, gerekli adımlar atılmaz ise kısır bir döngü içerisinde kendilerini güçlendirerek gelecekte daha da fazla zorlaştıracaktır.

Özgünlük: Literatürde toplumsal algılar ile uyum süreçleri arasındaki ilişki yaygın bir biçimde ele alınmakta iken bu çalışmada sunulmuş olan yükselen ayrımcı dil ve güvenikleştirme ortamının Suriyelilerin uyum süreçlerine olumsuz etkileri ve bunlara yönelik atılması gereken adımlar analizinin özgün bir katkı oluşturduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyelilerin Uyumu, Toplumsal Algılar, Alttan Güvenikleştirme, Algı Yönetimi, Göç

JEL Sınıflandırması: R23

TODAY AND TOMORROW OF SYRIANS' INTEGRATION: TRANSFORMATION AND MANAGEMENT OF SOCIAL PERCEPTIONS

Abstract

Purpose: This study aims, first, to reveal the current situation regarding the integration of Syrians by analyzing the social perceptions towards Syrians in Turkish society, and then to make suggestions based on future projections informed by an analysis of the relationship between social perceptions and integration processes.

Methodology: The research analyzes the quantitative and qualitative data collected within the scope of the Syrians Barometer (SB) research. Within the scope of the SB, which is a periodically repeated research, quantitative data is obtained from public opinion surveys conducted on a large sample that is representative on a national scale; while qualitative data is obtained from Focus Group Discussions. Qualitative data, which forms the backbone of this study, is analyzed using MAXQDA software.

Findings: Syrian refugees have started to arrive in Turkey in 2011, and although their presence in Turkey was expected to be 'temporary' by both the state and the society in the initial years, a majority of the Turkish society today thinks that the Syrians will stay permanently in the country. In this context, the issue of 'integration', which was not on the agenda in the first years of the process, gained importance. In addition, the perception of 'victims' in defining Syrians which was dominant in the first years was replaced by the perception of 'security threats', who harmed Turkey and will cause more harm in the future, with the prolongation of the process and the increase in numbers. Turkish society perceives Syrians predominantly as a 'closed' and 'conservative' community with 'no intention to integrate'. In addition, the possibility of a common life in harmony with Syrians does not seem very strong within Turkish society. Finally, while the rising discriminatory language and securitizing environment make it difficult for Syrians to adapt today, they will strengthen themselves in a vicious circle and make it even more difficult in the future unless the necessary steps are taken.

Originality: While the relationship between social perceptions and integration processes is widely discussed in the literature, the analysis presented in this study on the negative effects of the rising discriminatory discourses and securitization on the integration processes of Syrians and the steps to be taken to eliminate these effects is considered to be an original contribution.

Keywords: Integration of Syrians, Social Perceptions, Securitization from Below, Perception Management, Migration

JEL Classification: R23

GİRİŞ

Göçmen ve mültecilerin topluma uyumları konusu son yıllarda çeşitli sosyal bilim disiplinlerinde büyük ilgi uyandırmaktadır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası insan hareketliliğinin artması ve pek çok toplumun tarihte görülmemiş seviyelerde etnik ve kültürel çeşitliliği barındırmaya başlamalarıyla, göçmenlerin ve etnik azınlıkların toplumsal uyum süreçleri konuları hem siyasileşmiş hem de güvenlikleştirme pratiklerine maruz kalmıştır. Bu çalışma Türk toplumunun Suriyeli mülteciler¹, ve özellikle de Suriyelilerin topluma uyumu, hakkındaki algılarını irdelerken bu toplumsal algıların uyum süreçleri üzerindeki olası etkilerini tartışmayı hedeflemektedir.

Toplumsal algılar uyum süreçleri açısından büyük önem taşımaktadır. Olumlu algıların baskın ve toplumsal kabul düzeyinin yüksek olduğu bağlamlarda siyaset yapıcılar açısından uyum politikalarını tasarlamak ve uygulamak daha kolay olacağı gibi gerek yerli toplum gerekse göçmen topluluklar açısından daha yoğun bir etkileşim ve iletişim ortamı olacaktır. Öte yandan, aşağıda detaylı bir biçimde tartışılacağı gibi, nefret dilinin ve güvenlikleştirmenin yükselmekte olduğu bağlamlar hem uyum süreçlerinin yönetimini güçleştirecek hem de toplumsal ayrışma ve çatışma ortamını pekiştirecektir.

Bu bağlamda bu çalışma Suriyeliler Barometresi araştırması ile toplanan nicel ve nitel verileri kullanarak, Türk toplumunda Suriyelilere yönelik algılar arasından uyum süreçleri açısından önemli olan bazıları irdelenmektedir. Bu giriş bölümünü izleyen bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeve faydalanılan literatürlerle ilişkili bir biçimde çizilmektedir. Ardından, analizde kullanılan verilerin nasıl elde edildiği ayrıntılı bir biçimde açıklanarak ana bulguların tartışmasına geçilmektedir. Bu bölümde ortaya çıkan olumsuz tablo, son bölümde uyum süreçlerine mevcut ve olası etkileri bağlamında detaylı biçimde tartışılmış, ve nihayet toplumsal algıların daha etkin yönetilebilmesi ve uyum süreçleri açısından daha elverişli bir toplumsal bağlamın oluşturulması yolunda atılabilecek temel adımlar sıralanmıştır.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Türkçe literatürde 'uyum' kavramı daha yaygın kullanılsa da özellikle İngilizce sosyal bilim literatüründe hâkim konumda olan kavram çok sık ve yaygın kullanılan 'entegrasyon' kavramıdır. Hal böyle iken, entegrasyonun herkes tarafından kabul gören net bir tanımı yoktur. Üstelik bu tespit yalnızca farklı ulusal bağlamlarla ilgili olarak değil aynı ulusal bağlam içindeki farklı aktörlerle ilgili olarak da geçerli görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, entegrasyon kavramının yalnızca iki farklı ülkedeki tanımları değil, bu ülkeler içindeki farklı siyasi ve sosyal aktörler tarafından nasıl anlaşıldığı

---

¹ Sosyal Bilimler bağlamında kendilerinden mülteci olarak bahsedilse de Türkiye'deki Suriyelilerin resmi hukuksal statüsü mülteci değildir. 2014 yılında Resmi Gazete yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği gereği, 2011 yılından itibaren ülkelerindeki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye toplu olarak sığınan Suriyelilerin resmi statüsü "Geçici Koruma altındaki kişi" statüsüdür. 17 Mart 2022 tarihi itibarıyla Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyeli sayısı 3.751.889 (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>).

ve kullanıldığı da çeşitlilik göstermektedir. Dolayısıyla, bu çalışma kapsamında bu kavramın nasıl anlaşıldığını ifade ederek başlamak yerinde olacaktır. Ayrıca, bu çalışmanın bu kavramları nasıl ele aldığı ve kullandığı ile bu çalışmaya konu olmuş kişilerin bu kavramlardan ne anladıklarının da aynı olmayabileceğinin en baştan altı çizilmelidir. Aslında bu durumun bir tesadüf olmadığı bilinmelidir. Nitekim, Batı dünyasında entegrasyon kavramının bu bağlamda baskın kavram haline gelmesinin nedenlerinden biri de kavramın bir yandan kulağa olumlu gelen bir tınıya sahipken, bir yandan anlamının muğlak olmasıdır (Favell, 2001). İlgili literatürün incelenmesiyle görülen “göçmen entegrasyonunun objektif ya da ampirik olarak tanımlanabilecek statik bir kavram değil, anlamı ve erişilme yolları sürekli evrilen, içinde bulunduğu tarihsel-siyasi-sosyal-hukuksal bağlama son derece bağlı ve bağımlı, ‘siyasi içerikli bir toplumsal proje’ olduğudur. Entegrasyon siyasi bir vizyondur.” (Unutulmaz, 2012, s. 144).

Türkiye’de bu konu yakın bir tarihe kadar Avrupa’daki Türkiye kökenlilerin yaşadıkları ülke toplumlarına entegrasyonu bağlamında tartışılırken², 2011’de başlayan Suriye iç savaşını izleyen süreçte milyonlarca Suriyelinin göç etmesiyle artık Türkiye’de yaşayan göçmen ve mültecilerin topluma uyumu bağlamında da ele alınmaya başlamıştır. Yine tesadüf olmayan bir biçimde, Türkiye’de hem siyaset yapıcılar, hem de konu üzerine araştırma yapanların kullanmayı tercih ettikleri kavram ise ‘uyum’ olmuştur. Bu kavramın tercih edilmesinde iki temel unsur etkili olmuştur. Bunlardan ilki entegrasyon kavramına karşı ortaya konan eleştirilerdir. Bazı araştırmacılara göre entegrasyon kavramı ‘asimilasyon’ kavramının farklı bir ifadesinden başka bir şey değildir (Abadan Unat, 2002; M. M. Erdoğan, 2021, s. 38). Nitekim, politika yapıcılar da entegrasyon kavramının asimilasyoncu imalarından dolayı tercih edilmediğini her fırsatta dile getirmektedir. Politika yapıcı ve uygulayıcılar tarafından ifade edilmeyen ikinci temel unsur ise entegrasyon kavramının ima ettiği ‘kalicılık’ ve ‘uyum’ kavramının bu anlamda daha yüzeysel bir süreci ifade edebilmesidir (Unutulmaz, 2017). Türkiye’ye geldikleri günden itibaren geçici olacakları ifade edilen Suriyeliler için de haliyle Türk toplumunun kalıcı bir parçasına dönüşme anlamına gelecek ‘entegrasyon’ kavramından ziyade, bu geçici bir arada yaşama sürecini sorun ve çatışmaların olmayacağı ‘uyumlu’ bir şekilde geçirmeyi ifade edecek uyum kavramının tercih edilmiş olması anlaşılabilir. Elbette ki devletin bu kavramı benimsemesiyle Türkçe literatürde de çok daha fazla tercih edilen kavramın uyum olmuş olması doğaldır (Tablo 1).

---

² Bu konuda Avrupa’nın çeşitli ülkelerindeki Türk göçmenlerin entegrasyonlarını konu alan ve literatürü detaylı biçimde tarayan çalışmalara yer veren *Turkish Studies* dergisinin “Avrupa Birliği’ndeki Türk Göçmenlerin Göç ve Entegrasyonunun Belirleyicileri” (*Determinants of Immigration and Integration of Turkish Immigrants in the European Union*) başlıklı özel sayısı önemli bir örnektir. Özellikle bkz. Erzan ve Kirişçi (2006), Behar (2006) ve Avcı (2006).

Tablo 1. Türkçe ve İngilizce Kaynaklarda Kullanılan Kavramlar

Türkçe Kaynaklar	%	İngilizce Kaynaklar	%
Uyum	82,1	Integration	69,8
Entegrasyon	11,7	Social Cohesion	11,3
Bütünleşme	3,4	Adaptation	7
Adaptasyon	1,6	Inclusion	6,2
Kaynaşma	1	Harmonization	5,6

Kaynak . Özçürümez ve İçduygu (2020, s. 27)

Suriyelilerin nasıl algılandıkları, onlara yönelik toplumsal tavırların nasıl olduğu ve bunların uyum süreçleri üzerine nasıl etki ettiği üzerine çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Gökgez vd. (2017) Ankara ve Hatay’da Suriyeli mültecilere yönelik halkın tutumunu karşılaştırmalı biçimde ele alırken; Saraçoğlu ve Belagner (2019) İzmir’de sığınmacılara karşı büyüyen yabancı düşmanlığını irdelemiştir; Çömez Polat ve Kaya (2017) Mersin’de Suriyelilere yönelik halkın tutumuna bakmış; Aydın ve Durgun (2018) Kahramanmaraş’ta yerel halkın Suriyelileri sosyo-ekonomik ve politik açıdan nasıl algıladığını incelemiştir; ve Taşdemir (2017) de Eskişehir’deki Suriyeli mültecilerin şehirdeki üniversite öğrencileri tarafından nasıl algılandıkları ve onlara yönelik ne tür tutumların oluştuğunu araştırmıştır. Bu çalışmaların temel ön kabulü, uyum süreçleri açısından toplumsal algı ve tutumların çok önemli olduğu yönündedir. Buna göre, olumlu algılar ve toplumsal kabulün yüksek olması, ayrımcı ve dışlayıcı tavırların bulunmaması, toplumsal etkileşimin yoğunluğu ve iletişim kanallarının açık olması gibi unsurlar uyumun daha kolay gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Bu bağlamda en fazla öne çıkan araştırma serisi ise Murat Erdoğan (2015, 2018, 2020a; 2021) tarafından gerçekleştirilmiş olan Suriyeliler Barometresi çalışmasıdır. Yöntem kısmında detaylı biçimde ele alındığı gibi, bu çalışma periyodik olarak tekrarlanan geniş çaplı ve temsil kabiliyeti olan ulusal örneklem üzerinde uygulanan bir kamuoyu anketinin yanı sıra, niteliksel veri de toplanarak hem Türk toplumunun, hem de Türkiye’deki Suriyelilerin karşılıklı olarak toplumsal algılarını ve tutumlarını ölçmeyi ve anlamayı hedeflemektedir. Bu çalışmanın da temel argümanı uyum ve huzur içinde bir arada yaşayabilmek için olumlu toplumsal algıların ve toplumsal kabulün en önemli belirleyici olduğudur.

Son yıllarda, mevcut çalışmanın da katkı yapmayı hedeflediği bir literatür Suriyelilere yönelik yabancı düşmanlığı, nefret söylemi ve ayrımcı, hatta ırkçı, tavır ve tutumların yükselmekte olduğunu belgelemektedir. Erken örnekler arasında Emre Erdoğan (2014) ve Kirişçi ve Karaca’nın (2015) sayılabileceği bu literatür son yıllarda hızla büyümektedir (örneğin, bkz. Terzioğlu (2017) ve Küçükşen (2017)). Bu alanda öne çıkan kuramsal bir argüman, Türkiye’de özellikle Suriyeliler bağlamında göç ve uyum konularının artık yalnızca sosyal veya demografik özellikleriyle değil, çok daha fazla siyasal ve güvenlik etkileri kapsamında tartışılmaya başladığıdır. ‘Göçün siyasileşmesi’ ve ‘güvenleştirilmesi’ kavramlarıyla tanımlanabilecek bu süreci Türkiye’deki Suriyeliler bağlamında ele alan çalışmalar Suriyelilerin artan bir şekilde birer ‘güvenlik tehdidi’ ve ‘siyasi sorun’ olarak

görülme süreçlerini irdelerken, toplumsal algıların bir yandan ‘yukarıdan’ yani siyaset ve medyadan gelen söylem ve mesajlarla şekillendiğini (Bayır & Aksu, 2020; Kabacıoğlu & Memişoğlu, 2021), bir yandan ise bu algıların dönüşerek ‘aşağıdan’ yukarıya doğru bir güvenlikleştirme sürecine neden olabildiklerini ortaya koymaktadır (M. M. Erdoğan, 2020b; Unutulmaz, 2017).

Çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesi açısından önemli olan son bir konu da ‘algıların yönetilmesi’ konusudur. Bu anlamda, karar alıcıların ve politika yapıcıların ellerinde bulunan en güçlü araçlar ana akım medya organlarıdır. Suriyeli mülteciler konusunun medyada yer alma şekli toplum algılarını yönlendirme konusunda kritik öneme sahiptir. Bu konu üzerinde, yani Suriyelilerin ve diğer bazı mülteci/göçmen grupların medyada nasıl resmedildiği ve bunun toplumsal algılar üzerindeki etkileri konularında yapılmış önemli sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu büyüyen literatürün iki temel bulgusu mevcut çalışma açısından önemlidir. İlk olarak, ana akım ulusal medya platformları Suriyelilerle ilgili “çoğunlukla olumlu ve yansız” bir dil kullanmaktadır (Paksoy & Şentöregil, 2018; Pandır, 2020; Pandır et al., 2015 s. 1; Sunata & Yıldız, 2018). Sert ve Danış (2021) da benzer bir biçimde ulusal medyada Suriyelilerle ilgili ‘kriz’ söyleminden özellikle kaçınıldığını ve konu üzerinde devletin kontrol sahibi olduğunu vurgulayan bir dilin stratejik olarak kullanıldığını tespit etmişlerdir. Bu durum, hükümet ve kamu kurum yöneticilerinin konunun bir güvenlik tehdidi olarak görülmemesi için bilinçli bir hamlesi olarak değerlendirilebilir (Unutulmaz, 2017, s. 230). Diğer bir deyişle, medya üzerinde önemli derecede kontrol sahibi olan devlet, konunun (yukarıdan) güvenlikleştirilmemesi için gayret sarf etmektedir.

Öte yandan, bu çalışmanın bulgularıyla da destekleneceği gibi, toplumun tavır ve tutumlarında yaşanan büyük değişimlerin bir etkisi olarak, Suriyelilere karşı yükselen ayrımcılık ve nefret dili kendisine ana akım medyada olmasa da ‘yeni medya’ ya da ‘dijital medya’ denilen platformlarda bolca yer bulabilmektedir. Bu literatürde ‘Twitter’ ve ‘Facebook’ gibi sosyal medya platformlarını (Bayram, 2020; Özdüzen vd., 2021; Özerim & Tolay, 2021), ‘Ekşi Sözlük’ ve ‘Uludağ Sözlük’ gibi katılımcı sözlük platformlarını (Yıldırım & Tekdemir Yurtdaş, 2015), dijital gazete ve internet haber sitelerini (Koçak & Küçük, 2020; Şen, 2017) ve hatta bu tür dijital medya ve haber platformlarında yapılan okuyucu yorumlarını (Bolgün & Uçan, 2020) inceleyen ve genellikle içerik analizi yöntemini kullanan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Belirtildiği gibi, bu literatürün temel bulgusu ana akım medyada Suriyelilerle ilgili fazla haber çıkmaması ve çıkanların da genellikle olumlu veya objektif bir söylem benimsediği bir ortamda, internet üzerinden çok sayıda insana erişebilen dijital yeni medya platformlarında, Suriyelilere yönelik kışkırtıcı ve yalan haberlere sıkça başvuran ötekileştirici ve ayrımcı bir nefret dilinin yeşermekte olduğudur.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu yazıda, çalışmanın yazarının da yer almış olduğu Suriyeliler Barometresi (SB) çalışmalarının hem nicel, hem de nitel veri toplama araçlarıyla toplanan bilgi ve bulgular değerlendirilmiştir. SB çalışması nitel ve nicel veri toplama yöntemlerini birlikte kullanan ve belirli aralıklarla tekrarlanan bir kamuoyu araştırmasıdır. Böylece, çalışmanın gerçekleştiği yıllar boyunca toplumda ve Suriyeli nüfusta yaşanan dönüşüm ve değişimleri tespit ederek ortaya çıkan eğilimler üzerinden hem mevcut durum hem de gelecekle ilgili analizler yapılmasına olanak sağlanması amaçlanmıştır.

Nicel veri toplamak için hem Türk toplumu, hem de Suriyeli nüfus içerisinde ulusal ölçekte temsil kabiliyeti olan büyük örneklemelere anket uygulanmıştır. Bu çalışma kapsamında Türk toplumunun Suriyelilerle ilgili algı ve görüşleri ele alındığından yalnızca T.C. vatandaşı katılımcılara uygulanan anketlerde toplanan bilgiler analiz edilmiştir.

Anket çalışmasında toplanan nicel verinin daha derinlikli biçimde anlaşılabilmesi için nitel veri toplama yöntemlerinden Odak Grup Görüşmesi (OGG) yöntemi de kullanılmıştır. OGGlerde amaçlanan araştırma temaları üzerine katılımcıların bireysel olarak görüş ve deneyimlerini öğrenirken grup dinamiklerinden de faydalanarak daha derinlemesine bilgi toplayabilmektir. Böylece, bir yandan bireylerin tek başlarına mülakat ortamında paylaşmayı düşünmeyecekleri bilgileri toplarken bir yandan da diğer katılımcıların paylaşımlarına verdikleri tepkileri ve grubun kendi arasındaki tartışma ve görüş alışverişlerini de derinlemesine gözlemleyebilmektir (Bryman, 2012, s. 200). Bu çalışma kapsamında, bu yazının yazarının koordinatörlüğünde 2019 ve 2020 yıllarında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı katılımcılarla gerçekleştirilmiş olan toplam 22 OGGnin sonuçları incelenmiştir.

Araştırma Evreni, Örneklem ve Veri Toplama Araçları

Önceki bölümde ifade edildiği gibi bu çalışma iki farklı veri grubunun analizine dayanmaktadır. Genel algıların ve dönüşüm trendlerinin tespit edilmesi için SB anketleriyle toplanan ve sonuç raporlarında paylaşılan nicel anket verileri ele alınmaktadır. Bu bağlamda SB-2017, SB-2019 ve SB-2020 çalışmalarında gerçekleştirilmiş olan 3 anketten elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu 3 çalışmada da %95 güven düzeyi ve $\pm 2,06$ güven aralığında Türk toplumunu temsil edebilir olması için NUTS-2 düzeyinde 26 il kent merkezinde yaşayan 2000'den fazla bireyi içeren örneklemeler kullanılmıştır (SB-2020: 2271; SB-2019: 2271; SB-2017: 2000). Anketler belirlenen illerde rasgele seçilen hanelerdeki 18 yaş üstü bireylerle gerçekleştirilmiştir.

Odak Grup Görüşmeleri ise yalnızca son iki SB çalışmasında gerçekleştirilmiştir. SB-2019 ve SB-2020 çalışmaları kapsamında Türk toplumuyla SB-2019'da 12 ve SB-2020'de 10 olmak üzere toplam 22 OGG gerçekleştirilmiştir. Katılımcı sayıları 6 ile 10 arasında değişen görüşmeler metropol iller ve Suriye sınırına yakın bölgelerde daha yoğun Suriyeli nüfus barındıran illerde yaşayanların görüş farklılıklarını tespit edebilmek için çeşitli şehirlerde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, farklı toplumsal

grupların farklı deneyimlerinden doğabilecek algı ve görüş farklılıklarının da araştırmaya yansıtılabilmesi için farklı meslek gruplarından katılımcılarla görüşülmüştür. Cinsiyete bağlı farklılıkların da gözden kaçmaması amacıyla sadece kadın katılımcıların bulunduğu OGGler de tasarlanmıştır. Gerçekleştirilen OGGler tamamıyla ilgili daha detaylı bilgi aşağıdaki tabloda sunulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. SB 2019 ve SB 2020 Çalışmalarında Gerçekleştirilen Odak Grup Görüşmeleri

	SB 2019	SB 2020
İstanbul	Kadın (5)	Esnaf/Çalışan (8)
	Esnaf/Çalışan (6)	İşsiz (9)
	STK Çalışanı (6)	Kadın (8)
Ankara	Kadın (6)	Öğrenci (8)
	Öğrenci (9)	Memur (12)
	Akademisyen (6)	
Hatay	Kadın (9)	Esnaf/Çalışan (8)
	Esnaf/Çalışan (7)	Öğrenci (9)
	Öğretmen (5)	Öğretmen (8)
Gaziantep	Kadın (5)	Kadın (6)
	Öğrenci (8)	İşsiz (5)
	STK Çalışanı (6)	
SB 2019’da toplam 78 katılımcının yer aldığı 12 OGG , SB 2020’de ise toplam 80 katılımcının yer aldığı 10 OGG gerçekleştirilmiştir.		

Kaynak. SB 2020, s. 86 ve SB 2019, s. 53

Verilerin Analizi

Anketlerle toplanan veriler toplumsal algıların genel bağlamda nasıl değişmekte olduğunu göstermesi amacıyla betimleyici bir biçimde yüzdeler oranlarla sunulmuştur. OGGlerde toplanan veriler ise niteliksel veri analizi yazılımı olan MAXQDA programı yardımıyla analiz edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın konusunu içeren temalara göre oluşturulan kodlar ve alt kodlar, tamamı katılımcıların izniyle deşifre edilmiş olan görüşme kayıtlarına uygulanmıştır. Böylece her bir kod kullanılarak yapılan aramalarda yapılan bütün görüşmelerin ilgili birimlerini bir araya getirmek, çeşitli kodların kullanımında OGG türünü veya şehrine göre kıyaslamalar yapmak ve metninin tamamında çeşitli arama ve analiz araçları kullanma imkânı olmuştur.

BULGULAR

Geçicilik Algısı Yerine Kalıcılık Beklentisine Bırakılmaktadır

Suriyelilerin uyum süreçleriyle ilgili toplumsal algıları önemli ölçüde şekillendiren konulardan biri Suriyelilerin Türkiye’deki gelecekleri ile ilgili görüş ve beklentilerdir. Bu bağlamda, 2011 yılında ülkelerinde beklenmeyen bir şekilde ortaya çıkan ve hızla bir iç savaşa dönen ortamdaki kaçarak Türkiye’ye gelmeye başlayan Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki varlıklarının geçici olmasının beklendiği bilinmektedir (Erdoğan, 2015; İçduygu, 2015; Kirişçi, 2014). Nitekim, Suriyelilerin

Türkiye’de bulunduğu ilk birkaç yılda kendilerine herhangi bir yasal statü dahi verilmemiş; 2014 yılının sonlarında kendilerine nihayet tanınmış olan yasal statü de bu anlayışı yansıtan “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile verilmiştir (M. M. Erdoğan, 2016; Unutulmaz, 2017, 2019). Diğer bir deyişle, bugün hala yürürlükte olan bu yönetmeliğe göre Suriyelilerin Türkiye’de geçici olmaları beklenmektedir.

Karar alıcıların sahip oldukları bu geçicilik beklentisinin, ilk yıllarda büyük ölçüde Türk toplumu içinde de mevcut olduğu görülmektedir. Özellikle devam eden iç savaş ortamında, Suriyelilere yönelik olumsuz algı ve söylemlerin dikkat çekici seviyede yükselmediği, savaş bittiğinde ülkelerine geri dönecekleri beklentisinin sürdüğü pek çok araştırmacı tarafından ifade edilmiştir (Erdogan, 2015; İçduygu, 2015; Kirişçi, 2014). Ancak sayıların artmaya devam etmesi, iç savaşın beklenenden çok daha uzun sürmesi ve mevcut rejimin iktidarını sürdürmeye devam etmesi, 2014 sonrasında eğitim ve sağlık başta olmak üzere çeşitli önemli kamu sektörlerinde Suriyelilere önemli haklar tanınmaya başlanmasıyla bu durumun hızla değiştiği gözlenmiştir. 2017, 2019 ve 2020 yıllarında yapılan SB anketleri bu noktada çok net bir resim ortaya koymaktadır. Anket verilerinde görüldüğü üzere Türk toplumunun çok büyük çoğunluğu savaş tamamen bitse dahi, Suriyelilerin çok büyük kısmının ülkelerine geri dönmeyeceğini düşünmektedir. 2017’de “hiçbiri geri dönmez” ve “bir kısmı dönse bile büyük bölümü Türkiye’de kalır” diyenlerin oranı toplamı %70.5 iken; bu oran 2019 anketinde %78.4’e, 2020’de ise %80.3’e yükselmiştir (SB 2020, s. 135).

OGGlerde de gelen yorumların çoğunluğu Türk toplumunun genel olarak Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Türkiye’de kalıcı olacağını düşündüklerini göstermektedir:

Yarisından fazlasının kalacağını düşünüyorum. İki milyondan fazla insan burada kalacak. Çünkü insanlar artık tekrar bir düzen oluşturular, burayı yurt edindiler, orada dönüp tekrar yine baştan başlamak yerine daha olumlu şartlarda yaşamak isteyeceklerini düşünüyorum. (SB 2019 Ankara Kadın)

Türkiye’nin imkanları ve refah düzeyi daha yüksek görülüyor. Bundan dolayı bence %70’i kalacak. Peki %30’u neden dönmek istiyor, çünkü orda evleri ve akrabaları var bir kısmının (SB 2020 Ankara Memur).

Büyük bölümü dönmeyecek. Savaş sonrası yapılanma zaten uzun zaman alacak ve o zamana kadar da zaten Türkiye’de bir düzen kurmuş olacaklar (SB 2020 İstanbul İşsiz).

Bence yüzde 70’i dönmek istemeyecek. Özellikle çoğunun burada rahat hayatı var, oy kullanan ve vatandaş olanlar da var. Dönmezler. Ayrıca bıraktıkları Suriye aynı değil, enkaza gidip yeniden hayat kurmak istemezler. Bu da aslında anlaşılabilir bir gerekçe. (SB 2020 İstanbul Kadın).

Her türlü yardımı alıyorlar, bayramda ülkelerine gidip ziyaret ediyorlar, bağı bahçesi orada olan gidip işini görüyor sonra burada yaşamaya devam ediyor. Rahatları yerinde neden dönsünler ki. (SB 2020 Antep İşsiz)

Bunların geri dönme düşüncesi asla olmayacak. Burada onlar daha ayrıcalıklı ve öncelikli. Avrupa’yı burada yaşıyorlar. Neden gitsinler? Ayrıca nankörler. Bu kadar

imkân verdik ama onlar arkalarına bakmadan Avrupa'ya gittiler (SB 2020 Hatay Esnaf)

OGGlerdeki tartışmaların büyük çoğunluğu bir yandan Suriyelilerin büyük oranda Türkiye'de kalacaklarını düşündüklerini belirtirken, görüldüğü gibi bu durumdan memnun olmadıklarını da ifade etmektedir. Bu da sıradaki bölümde ele alınacak olan çalışmanın ikinci temel bulgusuna işaret etmektedir: Türk toplumu içinde Suriyelilere bakış giderek olumsuz bir noktaya doğru evirilmekte, hatta Suriyelileri hedef alan bir nefret dili büyümektedir.

Suriyelilere Yönelik Olumsuz Görüşler ve Kaygılar Güçlenmektedir

Türk toplumundaki Suriyeli algısını anlamayı ve ölçmeyi planlayan SB anketlerinde bu konuda pek çok soru bulunmaktadır. Bu çalışmanın kapsamı ve hedefleri doğrultusunda bu bağlamda bazı örnekler vermek yeterli olacaktır. İlk olarak, yapılan anketler düzenli olarak Suriyelilere yönelik “savaştan/zulümden kaçan mağdur” algısının azaldığını göstermekte; bunun yerine “tehdit algılarının, ‘ötekileştirme’ ve yaygın endişeleri öne çıkaran tanımlamaların” arttığını tespit etmektedir (SB 2020, s. 94). Nitekim, OGGlerdeki katılımcılar bu giderek mağduriyet algısından uzaklaşan ve olumsuz unsurların baskınlaştığı algıları net şekilde dile getirmişlerdir:

Ben mağdur olduklarını düşünmüyorum. Mağdur olan insanın yaşam tarzı bu şekilde olmaz. Kendi sokağında kendi evime girip çıkarken rahat değilim. (SB 2019 Hatay Esnaf/Çalışan)

Ben tembel ve zevk düşkününü olarak görüyorum, çünkü tembel olmasalardı ülkelerinde vatanlarında kalıp vatanlarını kendileri savunabilirdi. Şu an kendi mahalleimde yaşayanlara baktığımda kafeteryalarda nargile içen sefa yapan bir grup görüyorum. (SB 2019 Hatay Kadın)

Hiçbir şeyden memnun değilim. Ne ekonomik, sosyal açıdan ne de yardımlardan. Sanki Türkiye'ye değil de Kanada'ya göç etmişler gibi davranıyorlar, onları kırmızı halı ile çağırmışız gibi beklentileri var. (SB 2019 Hatay Öğretmen)

Önceleri mağdur olduklarını düşünüyordum. Ama şimdi bizden daha avantajlılar. Artık mağ- dur olduklarını düşünmüyorum. (SB 2020 Hatay Öğrenci)

Hâlâ mağdur falan diyen var bu insanlara ama kaç yıl geçti, devlet millet yaptı yapacağını, bu saatten sonra mağdursa kendisinden dolayıdır. Çoluk çocuk çalışıyorlar, bizden iyi yaşıyorlar. (SB 2020 Gaziantep Kadın)

İkinci olarak, Türk toplumu Suriyelilerle arasına büyük bir “sosyal mesafe” koymaktadır. İki toplumsal grubun aralarındaki etkileşim ve sosyal ilişkiler üzerinden birbirlerini ne kadar yakın gördüklerini tespit etmek için ilk olarak Bogardus (1925) tarafından geliştirilen bu kavram, çeşitli sorulara verilen cevaplarla hesaplanan bir ölçek olarak kullanılmıştır. Sosyal mesafe skorunun hesaplanmasında katılımcılara “Suriyeli çocukların benim çocuğumun okulunda eğitim görmesinden rahatsız olmam”, “bir Suriyeli ile aynı apartmanda yaşamaktan rahatsız olmam”, “erkek ya da kız kardeşimin bir Suriyeli ile evlenmesinden rahatsız olmam” ve “bir Suriyeli ile evlenebilirim” gibi önermeler sunulmuş ve bunlara ne ölçüde katıldıkları sorulmuştur. Buna göre, yapılan bütün SB

çalışmalarında istikrarlı bir şekilde Türk toplumu kendisini Suriyelilerden “çok mesafeli” olarak konumlandırmaktadır (SB 2020, s. 115).

OGGlerde ise katılımcıların bu önermelere neden katılıp katılmadıklarını öğrenme şansı elde edilmiştir. Aşağıda bazı örnekler sunulan cevaplardan görülebileceği gibi, katılımcıların büyük çoğunluğu Suriyeliler ile yakın sosyal ilişkiler kurmaktan imtina edeceklerini ifade etmiştir. Bu görüşlerini gerekçelendirirken Suriyelilerle ilgili olumsuz olarak nitelendirilebilecek görüş ve algılarını sıralamışlardır:

(Komşu olmak) İstemem. Ben başına bir şey gelir korkusuyla torunumu binanın altındaki bakkala bile yollayamıyorum. Suriyeliler şehirlere değil de daha çok kamplara yerleştirilmeli. (SB 2019 Hatay Kadın)

(Evlenmek) Ben istemezdim. Çok farklı insanlarız onlarla. Sağlıklı bir ilişki olacağını sanmıyorum. Yakınımın da evlenmesini istemem açıkçası. (SB 2019 Gaziantep Öğrenci)

Ben Arap biriyle evlenmek istemem. Toplum olarak çok farklılar ve İslamiyet’i çok abartı yaşıyorlar. Ailem de istemez Arapları. Avrupalı olsa sorun etmezler. (SB 2020 İstanbul İşsiz)

Ben izin vermem evlenmesine çocuğumun. Onların kadın erkek ilişkileri bizden farklı, kadınlarını kapatıyorlar, iki üç kadınla evleniyorlar. (SB 2020 Gaziantep İşsiz)

Belki yan yana çalışmak olabilir ama ortak olmak, birlikte bir iş yürütmek olmaz. Bu kadar farklılıklar varken o şekilde anlaşabileceğimizi düşünmüyorum. Kültürel farklar fikir farklılığını da getirir. (SB 2020 Hatay Öğrenci)

(Suriyelilerle iş yapmak) Bana teklif de edildi. Suriyeli bul böylece vergiden muaf olursun ucuz olur denmişti. Onların bizim esnafa bu kadar zararı dokunmuşken, onlarla benim iş yapmam ne kadar doğru diye düşündüm ve girmedim o işe. (SB 2020 Hatay Esnaf)

Üçüncü ve belki de en önemli olarak ise, Suriyelilerin Türkiye’ye toplumsal, ekonomik ve güvenlik açılarından önemli zararlar veren, gelecekte de daha fazla zarar verecek kişiler olarak algılanmaları görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, Suriyelilere yönelik toplumsal kaygılar çok önemli derecede büyümüş görünmektedir. Anketlerle toplanan niceliksel veriler bu bağlamda öne çıkan kaygılar arasında ilk üç sırayı Suriyelilerin “vatandaş olmaları” (%74.2), “Türkiye ekonomisine zarar vermeleri” (%72.3) ve “Türkiye’nin sosyal ve kültürel yapısına zarar vermeleri” (%68.1) almıştır (SB 2020, s. 124). Anket katılımcılarının büyük çoğunluğunun Suriyelileri Türkiye’nin en önemli üç sorunundan biri olarak gördükleri de dikkat çekici diğer bir bulgudur (SB 2020, s. 150).

Türk toplumunun bu alanlarda Suriyelilerin nasıl zararlar verdiklerini ve vereceklerini düşündüklerini anlamak için OGGler ile toplanan niteliksel verilere bakıldığında, dile getirilen konuların başında Suriyelilerin Türkiye ekonomisine verdikleri zararlar öne çıkmıştır. Bu bağlamda, özellikle kamu bütçesine getirdikleri düşünülen külfet, başta kiralar olmak üzere hayat pahalılığındaki artış, kayıtsız ve ucuza çalıştıkları için işverenler tarafından tercih edilmeleriyle neden oldukları düşünülen işsizlik

ve yine kayıtsız olarak çalıştırdıkları işyerleri ile vergi ödemeyerek neden oldukları düşünülen haksız rekabet öne çıkan şikayetler olmuştur:

Kayıt dışı işçi çok fazla oluyor Suriyelilerde özellikle inşaat sektöründe O zaman Türk işçisine çalışma alanı kalmıyor. (SB 2019 Hatay Kadın)

Suriyelilerin gelmesiyle her şey pahalandı. Yani sadece kiralık ev değil. Yiyecek içecek arz talep meselesi oldu yani. Kılık kıyafet öyle yani. Antep birçok ilden daha uygunken şu an ben diğer şehirlerle kıyaslandığında fiyatları daha yüksek olarak görüyorum. (SB 2019Antep Kadın)

Vatandaşlara yapılan onlara yapılmıyor bütçeden harcanan para söz konusu hastaneye falan ücretsiz işte bunun gibi devlet tarafından maaş bağlanmış gidip bizim gibi bankadan para çekiyorlar. (SB 2019 Hatay Kadın)

Hesaplanandan fazla göç geldi. Bizim ülkemizin bütçesine büyük külfet oluştu ve hala devam ediyor. Ayrıca işsizlik zaten ülkemizde sorundu. Mülteciler daha düşük maaşa ve zor şartlarda çalışmaya hazır bu da bizim vatandaşların iş bulmasına engel oluşturdu. (SB 2020 Ankara Öğrenci)

Ucuz çalışıyorlar ve kayıtlı değil bir çoğu haliyle vergi de ödemiyorlar. Ucuza çalıştıkları için bizim işsizimiz yerine onlar çalıştırılıyor. (SB 2020 İstanbul Esnaf)

Suriyeliler yüzünden genç işsizlik çok fazla. Neden Türkler işsizken, Suriyeliler işe girsin. Mezun olduğumdan beri onlarca yere başvurduğum mesela geri dönüş olmadı. (SB 2020 İstanbul İşsiz)

Ekonomik sorunların ötesinde, Türk toplumundan katılımcıların Suriyelilerin Türkiye'ye hem yerel hem de ulusal ölçekte toplumsal açıdan da zarar verdikleri düşünülmektedir. Bu bağlamda öne çıkan şikayetler arasında toplumsal dokuya ve aile yapısına verdikleri düşünülen zararlar, güvenlik sorunu oluşturdukları ve çeşitli suçlara karıştıkları, Türkiye'de zaten var olan toplumsal kutuplaşma sorununu artırdıkları ve ulusal kimliğe zarar verdikleri düşünceleri öne çıkarılmıştır:

Huzur ortamımız bozuldu biz 30 sene Narlıca'da yaşadık, komşuluk ilişkilerimiz çok güzeldi ama bir on sene önce Suriyelilerin gelmesi ile birlikte ne komşuluk bıraktı ne bir şey bıraktılar. Hepimiz taşındık Suriyeliler yüzünden. (SB 2019 Hatay Öğretmen)

Erkeklerin hepsinin ağzında şöyle bir şey var Suriyeli kadınları, eşlerine bir tehdit olarak gösteriyorlar. Erkekler eşlerine böyle psikolojik baskı yapıyorlar. (SB 2019 Antep Kadın)

Suç oranındaki artış özellikle uyuşturucu ticareti ayrıca kaçakçılık çok arttı. Yani bu konuda çok sıkıntı yaşıyor. Ve Suriyeli suçluları hapiste falan değil de sınır dışı ediyorlar. (SB 2019 Hatay Esnaf/Çalışan)

Bizim toplumun kendi içinde bile kutuplaşmalar var ve biz bize entegre zaten değiliz. Suriyeliler bu kutuplaşmayı daha da artırdı. O nedenle entegrasyonun çok mümkün olmadığını düşünüyorum artık. TV'lerde bile rahatlıkla Suriyeliler hedef alınıyor ve kimse ırkçılık bile demiyor buna. (SB 2020 Ankara Öğrenci)

Her yerde Arapça tabela görmek bir yerde beni de rahatsız ediyor. Bir de çocuk dilenciler vs. arttı. Çocukları istismar eden çeteler arttı. Bunun ileride topluma büyük zararı olacağını düşünüyorum. (SB 2020 İstanbul İşsiz)

Eskiden Antakya’da güven havası vardı, insanlar dükkanını açık bırakır camiye giderdi. Artık o yok. (SB 2020 Hatay Esnaf)

Suriyelilerin Uyum ile İlgili Olumsuz Algılar Pekişmektedir

Önceki bölümlerde aktarılan katılımcı yorumlarından bazılarında Suriyelilerle ilgili “değişime kapalı”, “muhafazakâr” ve “Türkiye’nin dilini ve kültürünü öğrenmeye gönülsüz” şeklinde ifadeler yer almaktaydı. Bu bölümde bu konuda elde edilen bulgular daha derinlemesine sunulacaktır. Nitekim, Suriyelilerin Türk toplumuna uyum sağlayıp sağlamadıkları ve bu yönde bir gayret içinde olup olmadıkları algısı karşılıklı ilişkilerin geleceğini şekillendirmede önemli olabilecektir. Yine önce nicel verilerin ortaya koyduğu genel resme bakılacak olursa, SB anketlerinde Türk toplumun önemli bir çoğunluğunun “Suriyeliler Türk toplumuna/Türkiye’ye ne ölçüde uyum sağladı” sorusuna “hiç sağlamadı” ve “çok az sağladı” cevaplarını verdiği görülmektedir. Bu iki cevabı verenlerin toplam oranı 2019’da %64.4, 2020’de ise %69.9’dur. Öte yandan, Suriyelilerin Türk toplumuna/Türkiye’ye “büyük ölçüde” ya da “bütünüyle” uyum sağladıklarını düşünenlerin toplam oranları ise 2019’da %13.2 ve 2020’de %16.4’tür (SB 2020, s.144).

OGGlerde de katılımcıların çoğunluğu benzer bir biçimde Suriyelilerin Türk toplumuna uyum sağlayamadıkları yönünde görüş bildirmiştir. Bu bulguyu daha anlaşılabilir kılmak için katılımcılara önce uyumdan ne anladıkları, sonra da neden Suriyelilerin uyum sağlayamadığını düşündükleri sorulmuştur. Uyumdan ne anladıkları sorulduğunda, bazı katılımcılar uyumu yerel dili konuşabilme ve günlük yaşam normlarına hâkim olmak gibi oldukça pratik ve işlevsel bir şekilde tanımlarken bazı katılımcılar ise daha derin bir aidiyet duygusu beslemeyi içeren önemli bir kişisel dönüşümün gerekli olduğunu ifade etmiştir:

Davranışları bizimkilere benzerse, giyim-kuşamları bize benzerse (uyum sağlanmış demektir). Mesela biz siyah. Çarşafılları görmezdik Hatay’da ama artık onlar öyle giyiniyor. (SB 2019 Hatay Öğrenci)

Buldukları yerdekiler gibi giyinip, yerli halkın dilini öğrenmeye çalıştıklarında, oranın sosyal- kültürel yapısına uymaya çalıştıklarında uyum sağlanmış olur. Dışarıdan gelen onlar neticede, onların uyması lazım. Buldukları yerin insanına uymaları lazım, çoğunluk neyse ona uymaları gerekir, yoksa çekip gitsinler. (SB 2020 Hatay Esnaf)

Güven hissi varsa uyumda vardır, yok uyum da yoktur. Aynı mahallede yaşayanlar o mahallede kendini güven içinde görüyorsa uyum var demektir. (SB 2020 Gaziantep Kadın)

Suriyelilerin uyum sağlamadıklarını neye dayanarak düşündükleri sorulduğunda çeşitli cevaplar verilmiştir. Bunlar arasında öne çıkanlar devletin bir uyum/entegrasyon politikası geliştirmemiş olması ve Suriyelileri sürecin başından itibaren kontrolsüz bir şekilde kendi hallerine bıraktıkları; dil bariyerinin getirdiği zorluklar ve Suriyelilerin dil öğren(e)memeleri; özellikle kadınların evlerinden çıkmamaları ve genel olarak Suriyelilerin Türk toplumuyla fazla etkileşime girmemesi, yani sosyal

izolasyon; ve ilişkili olarak, Suriyelilerin bir arada yaşama istekleri nedeniyle gettolaşmaya yol açmaları, bu gettolarda kendi etnik ekonomilerini de kurarak uyum ihtiyacı duymamalarıdır.

Uyum sağlamadılar. Süreç başından beri işte kendi haline bırakılmış bir biçimde ilerliyor. Uyum devletin yönlendirip şekillendirebileceği bir şey. O yüzden herkes kendi kabuğunda yaşıyor. (SB 2019 Gaziantep STK)

Göç politikası oluşturmadan paldır küldür geldiler. İnsanlar kültür şoku yaşadılar, gelişmiş ülkelerde bunun için entegrasyon politikası uygulanır. Bu konuştuğumuz konular ve bu sorular, göçmenler gelmeden önce sorulur insanlara. Halk bilinçlendirilir 'bakın böyle bir grup gelecek, böyle olacak'. Muhtarlıklara, esnaflara duyurursun ama öyle bir şey olmadı, paldır küldür geldiler Suriyeliler, bize ayak uyduramadılar. (SB 2019 İstanbul Esnaf)

Böyle belli bir kesim hep birlikte yaşadıkları için entegre olabileceklerini zannetmiyorum. Türkiye'ye entegre olamadıklarını düşünüyorum. (SB 2019 Ankara Öğrenci)

Bunların böyle gelişigüzel alınması bizim toplumsal yapımıza zarar verdi. Alınırken bunun 3 yıl 5 yıl sonrası öngörülmedi. İlerisi için de herhangi bir projeleri olduğunu düşünmüyorum. Şu an insanların kamplardan salınması da bir öngörüsüzlük. Bu insanlar nasıl adapte olacak? Büyük toplumsal sonuçlara yol açacak Suriyeliler. (SB 2020 Hatay Öğretmen)

Bence başıboş bırakıldı Suriyeliler. Kendi mahallelerini oluşturdular ve halka iletişimleri yok. Kendi dükkanlarını açtılar ve içlerine döndüler. Bizim toplumun tepkisi de onların içlerine dönmelerine sebep oldu tabi. (SB 2020 İstanbul İşsiz)

İfade edilen önemli görüşlerden biri ise, yukarıdaki bazı yorumlarda da görülebilen, Suriyelilerin uyum konusunda istekli olmadıklarıdır. Yani, katılımcılardan pek çoğu Suriyelilerin uyum sağlayamadığını ifade etse de önemli sayıdaki katılımcıya göre Suriyelilerde böyle bir niyet ya da ihtiyaç hissi bulunmamaktadır:

Birçok Suriyeli aile çocuğunu okula bile göndermiyor. Türkçe eğitim alacakları için biliyorsunuz geçici eğitim merkezleri de kapatıldı. 'Biz birkaç yıl sonra geri dönersek eğer Suriye'ye Arapçayı tekrar etmek zorunda kalacağız' vesaire gibi bir uyuma gitmeme çabası oluyor. (SB 2019 Gaziantep STK)

Ben Suriyelilerde uyum çabası görmüyorum. Mesela bizim Avrupa'ya giden milletimiz orada bir çaba gösteriyordu. Ama Suriyeliler göstermiyor. (SB 2020 İstanbul İşsiz)

Bence de Suriyelilerin niyeti yok uyumlaşmaya. Türkiye'yi transit ülke olarak görüyorlar bence ve o yüzden uyumlaşma çabaları yok. Tabi hükümetin yaptığı geçicilik vurgusu da önemli. O nedenle de bence Suriyeliler uyum sağlama çabasına girmiyor. (SB 2020 İstanbul Esnaf)

İki taraf da bu konuda çaba sarf etmiyor. Uyum sağlama çabası olmadığı için çok farklılar. 'Bu insanlar bize kapılarını açtılar biz zor durumdayken ve bunu düşünerek burada hırsızlık, taciz gibi şeyler yapmamız lazım' demeliler. Bunları yapanlar kendi halklarına karşı olumsuz bir imaj oluşmasını sağlıyorlar ve bu da uyumu zorlaştıran bir şey. Ki biz zaten antipatik, olumsuz düşünmeye yatkınız bizim ülkemize geldiler, haklarımızı alıyorlar diye. Bu tür davranışlar da bunu körüklüyor. (SB 2020 Hatay Öğrenci)

Ortak Yaşam İhtimali ve Gelecekle İlgili Algılar

Son olarak, Türk toplumunun artık büyük çoğunluğunun ülkede kalıcı olacağını düşündüğü Suriyelilerle ortak bir yaşama ve geleceğe nasıl baktıklarını irdelemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda SB anketlerinde sorulmuş olan “Suriyeli sığınmacılarla huzur içinde bir arada yaşayabiliriz” önermesine verilen cevaplar çok iyimser bir tabloya işaret etmemektedir. Nitekim, bu önermeye katılmayanların toplam oranı 2017’de %75, 2019’da %82.5 ve 2020’de %77.9 olarak tespit edilmiştir (SB 2020, s.142).

Peki, Türk toplumu bu konuda neden bu kadar karamsar görünmektedir? OGG katılımcılarının yorumları bu konuda ipuçları vermektedir. Bu bağlamda Türkiye’de Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşayamayacağımıza inanların sunduğu gerekçeler yukarıda “kaygılar” başlığında aktarılanlara büyük yakınlık göstermektedir. En fazla dile getirilen karamsar beklentiler arasında öne çıkanlar gelecekte Suriyelilerin vatandaşlık ve siyasi haklar kazanmaları halinde yaşanacağı düşünülen siyasal sorunlar; zaten var olduğu düşünülen Suriyelilerin ekonomik zararlarının artarak devam etmesi; yüksek doğum oranları nedeniyle Suriyeli nüfusun giderek büyümesi ve böylece bozulacağı düşünülen demografik ve sosyo-kültürel yapıdan kaynaklanacak sıkıntılar; ayrımcılık ve nefret dilinin yükselmesiyle yaşanmasının kaçınılmaz olduğu düşünülen toplumsal çatışmalar; ve son olarak, ulusal güvenliğe yönelebileceği düşünülen tehdit ve tehlikelerdir.

Bence siyasi hakları olmamalı vatandaşlık da verilmemeli. Geçenlerde benim amcamın dükkânın oraya gittiğimde Suriyeli işçi var orada diyordu ki bizim partimiz olsaydı Türkler bizi ezemezdi. Şimdi Suriyelilere bu hakkı verirsek mecliste 40 tane vekilleri olur bu olumsuz bir şey bana göre Mecliste aşırı karmaşa yaşanır. (SB 2019 Ankara Öğrenci)

Çok yüksek doğum oranları var ki bu sayılarının ve nüfus içindeki paylarının artacağını gösteriyor. Bu da zaten var olan kaygıları artıracaktır. Ayrıca, Suriyeliler ayrımcılığın henüz farkında değil ama olacaklar. Bu da toplumsal uzaklaşma ve ayrışmayı beraberinde getirecek. Bence huzursuz bir gelecek olasılığı daha yüksek. (SB 2020 Ankara Öğrenci)

Bence nüfusun artmasıyla büyük sıkıntılar yaşayacağız. Ulusal güvenlik sorunları teşkil edebilirler. Mesela, onların varlıkları nedeniyle dışarıdan Türkiye’ye müdahale riski olabilir. Ayrıca terör örgütleri buralarda daha aktif olma şansı yakalayabilir. (SB 2020 Ankara Memur)

Suriyelilere karşı gelişen tepkiler, aslında diğer azınlık grupların da görünürlüğünü ve onlara yönelik tepkileri ve hatta çatışmaları da artıracak. (SB 2020 İstanbul İşsiz)

Bizim toplumun kurallarına uymadıkları sürece huzur olmaz. Kendi düzenlerini kurmuşlar. Şu anda da zaten huzur yok, daha kötüye gidecek. (SB 2020 Hatay Esnaf/Çalışan)

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin Türk toplumu tarafından nasıl algılandığı ve algılarda son yıllarda yaşanmakta olan değişim ve dönüşümler ele alınmıştır. Çalışmanın hareket noktası toplumsal algıların ve toplumsal kabulün Suriyelilerin uyum süreçleri açısından kritik öneme sahip oldukları, ayrımcılık ve nefret dilinin ise uyumu engelleyecek önemli sosyal bariyerler oluşturduğu gibi toplumsal huzursuzluk ve çatışma ortamının hazırlayıcıları olduğudur. Bu bağlamda bu çalışma periyodik olarak tekrarlanan ve çalışmanın yazarının da yer aldığı en geniş çaplı algı ölçümü araştırmalarından olan Suriyeliler Barometresi çalışmasının verilerini kullanarak Türk toplumunun Suriyeli mültecilere yönelik algısını değerlendirmeyi hedeflemiştir. Bunu yaparken de özellikle SB çalışmalarının nitel veri toplama araçlarından Odak Grup Görüşmeleriyle toplanan zengin görüş ve yorumları değerlendirmiştir.

Çalışmanın aşağıdaki son bölümünde önce yukarıda sunulan bulguların Suriyelilerin uyum süreçleri üzerindeki olası etkileri tartışılacak, ardından toplumsal algıların yönetimi konusunda çalışma bulgularında öne çıkan eksikliklerin altı çizilecek, son olarak da toplumsal algılar ve uyum konusunda atılması faydalı olabilecek adımlarla ilgili öneriler sunulacaktır.

Yükselen Nefret Dili ve Güvenlikleştirmenin Uyum Süreçlerine Etkilerindeki Kısır Döngüler

Bu çalışmanın en temel bulgularının başında, yukarıda değerlendirilen literatürde de açıkça ortaya konan bir olgu olan Türk toplumun geniş kesimleri arasında Suriyelilere yönelik hızla yükselen bir nefret dili ve, merkezi yönetim tarafından ciddi biçimde engellenmeye çalışılsa da, konunun hızlı bir biçimde bir güvenlik tehdidi olarak görülmeye başlanmış olması gelmektedir. Literatürde alttan (toplumdan) güvenikleştirme olarak adlandırılan bu bağlamın Suriyelilerin uyum süreçlerine üç başlık altında çok olumsuz şekilde etki yaratması ve bu üç sürecin de daha fazla nefret dili ve güvenikleştirmeye yol açacak kısır döngüleri tetiklemesi beklenebilir.

İlk olarak, güvenikleştirme süreçleri yani Suriyelilerin Türkiye'ye yönelik ekonomik, toplumsal, kültürel vb. alanlarda ulusal güvenlik tehdidi olarak görülmeleri doğal biçimde konunun hızlı bir biçimde daha da fazla siyasileşmesine yol açacaktır. Bugün halihazırda başlamış olan çeşitli siyasi hareketlerin toplumda karşılık bulan nefret dilini kullanarak siyasi kazanç elde etme çalışmaları her bir seçim döneminde artacaktır. Bu siyasetçilerin her vesileyle kullandığı nefret dili toplumda var olan ve yukarıda sıralanan kaygıları daha da büyütecek, nefret dili ve güvenlik tehdidi algısını geliştirecektir. Böyle durumlarda, göçmen ve yabancı karşıtı dili benimsemeyen siyasi yönetimlerin bile, demokratik seçimlerde siyasi riskleri göze alarak adım atmalarının zorlaştığı görülmektedir. Türkiye'de de bir yandan toplumda giderek baskın hale gelen nefret dili ve güvenlik kaygılarının öbür yandan güçlenen popülist, yabancı düşmanı siyasi hareketlerin kısırcasında kalacak politika yapıcılarının ve uygulayıcılarının sağlıklı analizlerle uzun vadeli politikalar üretmeleri ve uygulamaları her geçen gün zorlaşacaktır. Bu durum, orta ve uzun vadede güvenikleştirme süreçlerinin kendi kendilerini güçlendirecekleri birinci kısır döngüyü oluşturacaktır.

İkinci olarak, özellikle internet bazlı yeni medya araçlarında yükselen nefret dili ve güvenikleştirmenin Türk toplumunun genelini etkilemesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda Türk toplumu ile Suriyeli mülteciler arasında sağlıklı etkileşim ve iletişim kanallarının giderek kapanması, Suriyelilerin toplumun merkezinden hızla itildiği izolasyon ve ayrışma ortamını pekiştirmesi beklenmelidir. Yukarıda tartışılan siyasi tartışmalar ve içinde bulunulan ekonomik sıkıntılar da göz önünde bulundurulduğunda, yerel düzeyde çeşitli sosyal çatışmaların da artması kuvvetle muhtemeldir. Doğal olarak, böyle bir ortamda, daha önce bu çalışmanın bulgularında aktarılan olumsuz algı ve güvenlik kaygılarını paylaşmayan toplumsal kesimlerin de olumsuz biçimde etkileneceği öngörülebilir. Dolayısıyla, yükselen nefret dili ve güvenikleştirmenin kendisini daha fazla ateşleyeceği ve besleyeceği ikinci bir kısır döngü ortaya çıkacaktır.

Üçüncü ve son olarak ise bu çalışmanın bulguları kapsamında ele alınmamış olsa da mevcut bağlamın Suriyeli mültecileri de etkilemesi kaçınılmazdır. Yukarıda tartışılan süreçler dahilinde sosyal izolasyon ve ayrışmaya mahkûm bırakılacak olan Suriyelilerin topluma katılma, Türk toplumuyla sağlıklı bağlar ve iletişim kurma şansının giderek azalacağı açıktır. Zaten yaşanmakta olan içine kapanma ve gettolaşma eğilimlerinin bu bağlamda artacağı tahmin edilebilir. Böylesi bir ortamda, ülkelerindeki savaştan kaçarak yabancı bir ülkeye sığınan ve burada da ayrımcılık ve nefret diline maruz kalan Suriyelilerin giderek daha içe kapalı bir kolektif kimlik inşa edeceği öngörülebilir. Böylelikle, Suriyeliler arasında da uyum sağlama, toplumun bir parçası olma ve toplumsal değerleri benimseme konusunda hem motivasyon hem de bunları yapabilme becerisi azalacaktır. Bütün bu süreçler de yine Suriyelilerin ana akım toplumdan uzaklaştığı, içine kapandığı ve uyum sağlama niyetinde olmadığı algılarını yükselterek nefret dili ve güvenikleştirmenin kendi kendisini yoğunlaştıracığı üçüncü bir kısır döngü oluşturacaktır.

Toplumsal Alguların Yönetimi Konusundaki Eksiklikler

Çalışmanın bulguları oldukça karamsar bir tablo ortaya koymaktadır. Şüphesiz ki 2011 yılında başlayan sürecin bu noktaya gelmesinde etki ve katkısı bulunan çok sayıda önemli faktörden bahsedilebilir. Bu çalışma kapsamında özellikle toplumsal alguların yönetilmesi konusundaki bazı eksikliklerin altını çizmek gereklidir.

Öncelikle, Suriye'den Türkiye'ye kitlesel göç hareketlerinin başlamasının üzerinden 11 yıl geçmesine rağmen siyaset yapımcıların bu konunun geleceği ile ilgili nasıl bir vizyon ve tasarruflarının olduğunun net biçimde bilinmiyor olmasının mevcut toplumsal kaygı ve korkuların oluşmasındaki başat nedenlerden olduğu belirtilmelidir. Yukarıda detaylı biçimde bahsedildiği gibi Suriyelilerin Türkiye'deki yasal statüsü halen 'geçici koruma' kavramıyla belirlenmektedir. Yedinci yılını doldurmak üzere olan bu 'geçiciliğin' kapsamı ve sınırları ise ne yasal mevzuat içerisinde ne de siyaset yapımcılar tarafından belirlenmemiştir. Zaman zaman vatandaşlık tartışmaları, zaman zaman 'Avrupa'ya gönderilme' ifadeleri, zaman zaman Suriye içindeki 'güvenli bölgelerde' yaşama planları, zaman zaman ise ülkelerine geri dönmeleri tasavvurları gündeme gelmektedir. Öte yandan, Türk

toplumunun çoğunluğunun nazarında Suriyelilerin ülkedeki varlıklarının geçici olacağı algısı artık yerini belirsiz bir kalıcılık beklentisine bırakmış görünmektedir. Bu belirsizlik ortamı ise, özellikle toplumdaki yaygın kaygı ve korkulardan faydalanan siyasi odakların varlığı da göz önüne alındığında, mevcut yükselen nefret dili ve güvenikleştirme bağlamına verimli bir alan sağlamaktadır.

Mevcut durumun oluşmasına kolaylık sağlayan diğer bir nokta da toplumun yeterince bilgilendirilmemesidir. Nitekim gerek yöneticilerin ifade ve açıklamalarında gerekse ana akım medya platformlarında toplumun bu kadar gündeminde olmasına rağmen bu konuya çok nadir değinilmektedir. Toplumun düzenli bir biçimde bilgilendirilmediği böylesi bir bağlam ise çeşitli marjinal siyasi hareketlerin ve provokatörlerin, özellikle de internet bazlı yeni medya platformlarını kullanarak, yanlış bilgilendirici, kışkırtıcı ve ayrımcı paylaşımlarla kendilerine siyasi hedefleri doğrultusunda nefret dilini yaygınlaştıran ve normalleştiren bir alan bulmalarına yol açmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı ve bazı sivil toplum kuruluşlarının sınırlı biçimde yaptıkları ‘doğru bilinen yanlışlar’ türünden bilgilendirmeleri bu anlamda yeterli olmamaktadır. Toplumun doğru ve hızlı bilgilendirilmesinde ana akım medya platformlarının ve üst düzey karar alıcıların açıklamalarının daha yoğun biçimde kullanılması gereklidir.

Yukarıda tartışılan bulgular arasında sıkça ifade edilen bir algı devletin Suriyelileri ‘kendi haline bırakmış olduğudur’. Diğer bir deyişle, ifade edilen belirsizlik ortamında doğru bilgiye erişimi sınırlı olan toplum kesimleri arasında Suriyeliler konusunda ‘kontrolün kaybedilmiş’ olduğu algısı yaygınlaşmaktadır. Devletin bu noktada bu konunun kontrolü altında olduğunu ve kendi politika ve inisiyatifleri doğrultusunda sürecin yönetilmekte olduğunu topluma hissettirmesi mevcut kaygıların azalmasında ve güvenlik tehdidi algısının dağıtılmasında faydalı olacaktır.

Toplumsal Algular ve Uyum Konusunda Atılabilecek Adımlar

Toplumsal alguların daha etkin yönetilmesi ve böylece uyum süreçleri açısından daha elverişli toplumsal koşulların oluşturulabilmesi için atılabilecek bazı adımlar sıralanabilir. Bu bağlamda, daha detaylı pek çok gereklilikten bahsedilebilecekken, en fazla öne çıkan dört adımın altı çizilmelidir.

İlk olarak, devletin yetkili organlarının Suriyeli mülteciler konusunda uzun vadeli bir vizyon ve politika planlaması içine girmesi en öncül gereklilik olarak görünmektedir. Türk toplumuna bu konuyla ilgili geniş bir çerçeve çizilmeli, yaygın kaygı ve korkularla ilgili alınacak önlemler izah edilmeli, belirlenecek vizyon dahilinde toplumun devlete desteği talep edilmelidir. Mevcut belirsizlik ortamında, çok farklı kaynaklardan kimisi felaket senaryoları olan çok farklı gelecek tasvirleri duymakta olan toplumun ikna edilmesi mümkün değildir. Böylesi bir vizyonun belirlenmesi, sıkça ‘tehlikenin farkında mısınız?’ başlıklarıyla güvenikleştirme süreçlerinden nemalanan siyasi odak ve aktörlerin de ellerindeki kozların alınması anlamına gelecektir.

İkinci olarak, yukarıda bahsedilen vizyonun belirlenme şekli çok önemlidir. Toplumun tamamını ilgilendiren ve ciddi kaygılara konu olan böylesi bir konunun geleceği kapalı kapılar ardında, dar

katılımlı toplantılarla belirlenmemelidir. Aksine, toplumun görüş ve taleplerinin yakından dinleneceği, vatandaşların kaygılarının farkında olunduğunun hissettirileceği ve endişelerinin giderileceği bir süreç toplumsal algıların sağlıklı bir biçimde dönüşmesi açısından çok faydalı olacaktır. Böylesi bir süreç, yine, nefret dilinin ve ayrışmanın artmasını hedefleyen çevrelerin toplumu kışkırtmasının önüne de geçecektir. Ayrıca, geniş katılımlı demokratik diyalog süreçleri toplumsal kutuplaşmanın giderilmesi açısından da faydalı olacaktır. Mevcut durumda, bu çalışmanın bulgularında görüldüğü üzere toplumun bazı kesimlerinde Suriyelilerin geleceği üzerindeki farklı vizyonlarla ilgili çeşitli ön yargılar bulunmaktadır. İfade edilen toplumsal katkı mekanizmalarının oluşturulması bu konunun herkesi ilgilendiren önemli bir konu olduğu ve bu nedenle de hep beraber karar alınacağı algısını güçlendirecektir.

Üçüncü olarak, Suriyelilerin geleceği ile ilgili belirlenecek vizyon ve politikalar konusunda topluma net, şeffaf ve düzenli bir şekilde bilgi akışının sağlanması faydalı olacaktır. Mevcut durumda ana akım medya platformlarının konu üzerinde sınırlı bilgilendirme yapması, alternatif medya kanalları üzerinden yanlış, kışkırtıcı ve ayrıştırıcı haber ve bilgilerin yayılmasına imkân sağlamaktadır. Bunun engellenmesinin en kolay yolu halkı doğru şekilde bilgilendirmektir. Bunu yapması halinde devlet algıların şekillenmesinde ve hâkim söylemin belirlenmesinde daha merkezi bir konum olarak, süreci yönetme konusunda güçlenecektir.

Dördüncü ve son olarak, Suriyelilerin geleceği ile ilgili belirlenecek olan nihai vizyon ve politika ne olursa olsun, uyum konusunda çalışmaların gecikmeden yoğunlaştırılmasıdır. Türk toplumunun büyük çoğunluğunun da artık kabul ettiği, tarihin ve göç çalışmaları alanındaki pek çok çalışmanın da açıkça ortaya koyduğu üzere, Suriyelilerin önemli bir kısmının her ne olursa olsun Türkiye’de kalıcı olacağı görülmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmanın bulgularında görülen artan toplumsal mesafe, büyüyen Suriyeli nüfusla aynı oranda artmayan sosyal etkileşim ve iletişim ve yükselen nefret dili ile güvenleştirmenin karşısındaki en güçlü silahlardan biri toplumun ön yargılarını aşmasına vesile olacak uyum çalışmaları olacaktır. Bu çalışmanın kapsamında olmamakla birlikte, bu bağlamda uyum vizyonunun ve politikalarının yalnızca Suriyeli nüfusu hedef almak yerine, uyumu çift yönlü bir süreç olarak tanımlayarak Türk toplumu ve Suriyelileri birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşımla tasarlanmalarının gerekli olduğu da belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Avcı, G. (2006). Comparing Integration Policies and Outcomes: Turks in the Netherlands and Germany. *Turkish Studies*, 7(1), 67-84.
- Aydın, A. H., & Durgun, S. (2018). Kahramanmaraş'taki Suriyeli sığınmacıların yerel halk tarafından sosyo-ekonomik ve politik açıdan değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 501-525.
- Bayır, D., & Aksu, F. (2020). Açık kapı politikasından güvenlik tehdidine Türkiye'de Suriyeli sığınmacılar olgusu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*. 8(2), 324-356
- Bayram, P. (2020). Sosyal medyada Suriyeli mülteci krizine ilişkin konum alımlar: Türkiye'deki politik gençlik üzerinden bir analiz. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(44), 1213-1251.
- Behar, C. (2006). Demographic developments and “complementarities”: Ageing, labor and migration. *Turkish Studies*, 7(1), 17-31.
- Bogardus, E. S. (1925). Social distance and its origins. *Journal of Applied Sociology*, 9, 216-226.
- Bolgun, C., & Uçan, G. (2020). Birlikte yaşamak mümkün mü?: Okur yorumlarında “Suriyeli sığınmacı” söyleminin inşası. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 250-269.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Çömez Polat, F., & Kaya, E. (2017). Bir ötekileştirme pratiği: Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yönelik tutumlar. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-Dergi*, 1(1), 38-48.
- Erdoğan, E. (2014). *Unwanted, unwelcome: Anti-immigration attitudes in Turkey*. The German Marshall Fund Of The United States Publication Series On Turkey. <https://www.gmfus.org/news/unwanted-unwelcome-anti-immigration-attitudes-turkey>
- Erdoğan, M. M. (2015). *Suriyeliler barometresi-2014: Türkiye'deki Suriyeliler, toplumsal kabul ve uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2016). Syrians in Turkey: From emergency aid policies to integration policies. *Foreign Policy*, 42(2), 25-56.
- Erdoğan, M. M. (2020a). *Syrians barometer-2019: A framework for achieving social cohesion with Syrians in Turkey*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. M. (2020b). “Toplumdan güvenikleştirme” ve “toplumsal kabul”: Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yönelik siyasi parti temelli yaklaşımlar. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. (17)68, 73-92.
- Erzan, R. & Kirişçi, K. (2006). Introduction. *Turkish Studies*, 7(1), 1-11.
- Favell, A. (2001). Integration policy and integration research in Europe: A review and critique. İçinde T. A. Aleinikoff & D. Klusmeyer (der.), *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*. (s. 69-254), Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Gökgöz, G., Arena, A., & Aydın, C. (2017). Comparative analysis of public attitudes towards Syrian refugees in Turkish cities of Ankara and Hatay. İçinde D. Eroğlu Utku, K. O. Unutulmaz, & İ. Sirkeci (der), *Turkey's Syrians: Today and Tomorrow* (s. 131-144). Londra: Transnational Press.

- İçduygu, A. (2015). *Syrian refugees in Turkey: The long road ahead*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Kabacıoğlu, S., & Memişoğlu, F. (2021). Siyasal liderlerin söylemleri ve göçün güvenlikleştirilmesi: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Karşılaştırması. *İnsan & Toplum*, 11(3), 1–38.
- Kirişçi, K. (2014). *Syrian refugees and Turkey's challenges: going beyond hospitality*. Washington, DC: Brookings Institute.
- Kirişçi, K., & Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye yönelen kitlesel mülteci akınları. İçinde M. M. Erdoğan & A. Kaya (der.), *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (s. 295–314). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koçak, M. C., & Küçük, O. (2020). İnternet ve sosyal medya haberlerinde ötekinin (Suriyeli sığınmacılar) konumlandırılışı: Konya örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research (Online)*, 10(10–2), 275–288.
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli sığınmacı kadınlarda sosyal dışlanma algısı üzerine nitel bir çalışma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2399–2413.
- Özçürümez, S., & İçduygu, A. (2020). *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme: Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özdüzen, O., Korkut, U., & Özdüzen, C. (2021). 'Refugees are not welcome': Digital racism, online place-making and the evolving categorization of Syrians in Turkey. *New Media & Society*, 23(11), 3349–3369.
- Özerim, M. G., & Tolay, J. (2021). Discussing the populist features of anti-refugee discourses on social media: an anti-Syrian hashtag in Turkish twitter. *Journal of Refugee Studies*, 34(1), 204–218.
- Paksoy, A. F., & Şentöregil, M. (2018). Türk basınında Suriyeli sığınmacılar: ilk beş yılın analizi (2011-2015). *Selçuk İletişim*, 11(1), 237–256.
- Pandır, M. (2020). Media portrayals of refugees and their effects on social conflict and social cohesion. *Perceptions*, XXV(1), 99–120.
- Pandır, M., Efe, İ., & Paksoy, A. F. (2015). Türk basınında Suriyeli sığınmacı temsili üzerine bir içerik analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 1–26.
- SB 2017 - Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler barometresi-2017: Suriyelilerle uyum içinde yaşamının çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SB 2019 - Erdoğan, M. M. (2020). *Syrians barometer-2019: A framework for achieving social cohesion with Syrians in Turkey*. Ankara: Orion Kitabevi.
- SB 2020 - Erdoğan, M. M. (2021). *Suriyeliler barometresi 2020- Suriyelilerle uyum içinde yaşamının çerçevesi*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Saraçoğlu, C., & Bélanger, D. (2019). Loss and xenophobia in the city: contextualizing anti-Syrian sentiments in Izmir, Turkey. *Patterns of Prejudice*, 53(4), 363-383.
- Şen, F. (2017). Bir 'öteki' olarak mülteciler: Suriyeli mültecilerin anaakim ve alternatif medyada temsili. *Atatürk İletişim Dergisi*, 12, 27-41.
- Sert, D. Ş., & Damış, D. (2021). Framing Syrians in Turkey: State control and no crisis discourse. *International Migration*, 59(1), 197–214.

- Sunata, U., & Yıldız, E. (2018). Representation of Syrian refugees in the Turkish media. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 7(1), 129–151.
- Taşdemir, N. (2017). Social identity motives, boundary definitions, and attitudes towards Syrian refugees in Turkey. İçinde D. Eroğlu Utku, K. O. Unutulmaz, & İ. Sirkeci (der.), *Turkey's Syrians: Today and Tomorrow* (s. 157–184). Londra: Transnational Press.
- Terzioğlu, A. (2017). The banality of evil and the normalization of the discriminatory discourses against Syrians in Turkey. *Anthropology of the Contemporary Middle East and Central Eurasia*, 4(2), 34–47.
- Unutulmaz, K. O. (2012). Gündemdeki kavram: “göçmen entegrasyonu”- Avrupa’daki gelişimi ve Britanya örneği. İnde S. G. İhlamur-Öner & N. A. Şirin Öner (der.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 135–160). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Unutulmaz, K. O. (2017). Integration of Syrians: politics of integration in Turkey in the face of a closing window of opportunity. İçinde D. Eroglu-Utku, K. O. Unutulmaz, & I. Sirkeci (der.), *Turkey's Syrians: Today and Tomorrow* (s. 213–236). Londra: Transnational Press.
- Unutulmaz, K. O. (2019). Turkey’s education policies towards Syrian refugees: A macro-level analysis. *International Migration*, 57(2), 235-252.
- Yıldırım, S., & Tekdemir Yurtdaş, G. (2015). Türkiye’deki katılımcı sözlüklerde Suriyeli sığınmacıların sosyal inşası: sosyal medya ve açıklayıcı repertuarlar. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1(1), 77–122.